

Верховний
Суд

Затримання особи:

дотримання процедури, визначеної кримінальним процесуальним законодавством України

Наталія АНТОНЮК,
заступник голови Касаційного кримінального суду,
доктор юридичних наук

Питання для обговорення

1. «Уповноважені службові особи» на затримання за ст. 208 КПК
2. Затримання та особистий обшук особи до внесення відомостей у ЄРДР
3. Час фактичного затримання особи та складання протоколу затримання.
4. Відсутність протоколу затримання.
5. Затримання особи за відсутності захисника.
6. Питання допустимості доказів, отриманих під час затримання.

«Уповноважені службові особи»

Стаття 208 КПК надає повноваження затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, «уповноваженій службовій особі».

КПК у кількох положеннях зазначає, що цей термін позначає особу, якій законом надане право здійснювати затримання. В інших положеннях Кодексу термін **«уповноважена службова особа»** вживається поряд із термінами «слідчий», «прокурор», «дізнавач».

Відповідно до частини 3 статті 298-1 КПК:

«Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, та дізнавач повинні негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підстави затримання».

Таке вживання в законі терміна «уповноважена службова особи» призводить до висновку, що **цим терміном законодавець позначив особу, якій законом надані повноваження проводити затримання, але яка водночас не є ані «слідчим», ані «прокурором», ані «дізнавачем»**. Таким чином, цей термін відсилає до інших законодавчих актів, якими надаються повноваження здійснювати затримання державним органам і їх службовим особами.

«Уповноважені службові особи»

На підставі аналізу законодавства можна зробити висновок, що термін «уповноважена службова особа» включає, у тому числі,

поліцейських патрульної або інших служб поліції (стаття 37 Закону України «Про Національну поліцію»);

військовослужбовців Служби правопорядку (стаття 7 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»),

Національної гвардії України (стаття 13 Закону України «Про Національну гвардію України»),

Управління державної охорони України (стаття 18 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»);

службових осіб органів Державної прикордонної служби України (стаття 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»),

Служби безпеки України (стаття 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»),

розвідувальних органів (стаття 47 Закону України «Про розвідку»),

служби судової охорони (стаття 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») тощо.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15 червня 2021 року у справі № 204/6541/16-к, провадження № 51-2172км19

Затримання та особистий обшук особи до внесення відомостей у ЄРДР

Особистий обшук є складовою процесу затримання і, таким чином, законне затримання саме собою дає підстави для проведення особистого обшуку.

Більше того, слід взяти до уваги, що особистий обшук затриманої особи є **необхідним**, крім фіксації доказів правопорушення, також для забезпечення безпеки як осіб, що затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу.

Тому особистий обшук, як правило, **проводиться невідкладно після затримання**.

Таким чином, законність проведення обшуку до внесення відомостей в ЄРДР залежить від того, чи законно проводити затримання за таких обставин.

Затримання та особистий обшук особи до внесення відомостей у ЄРДР

Крім того, ч. 1 ст. 214 КПК надає повноваження вносити відомості про правопорушення до ЄРДР лише слідчому, прокурору і дізнавачу.

Таким чином, уповноважена службова особа, яка затримала підозрюваного відповідно до ст. 208 КПК і яка не є слідчим, прокурором або дізнавачем, не може внести відомості до ЄРДР. Це можливо лише після того, як відомості про правопорушення стануть відомі особам, яким надано таке право.

Виходячи з наведеного, наявність чи відсутність у ЄРДР на час затримання та особистого обшуку особи відомостей про правопорушення, у зв'язку з яким відбулося затримання, не може вважатися умовою його законності.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15 червня 2021 року у справі № 204/6541/16-к, провадження № 51-2172км19

Дії при затриманні

Затримання є комплексною слідчою (розшуковою) дією, яка включає в себе як безпосереднє фізичне обмеження у можливості пересування затриманої особи, так і обшук затриманого й процесуальні дії – повідомлення захисника з центру надання правової допомоги, близького родича затриманого, тощо.

Між тим, КПК не визначає обов'язковою умовою затримання обвинуваченого відеофіксацію, так само як і участь захисника та понятих з самого початку затримання.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 19 березня 2025 року у справі № 208/2509/22, провадження № 51-3737км24

Час фактичного затримання особи та складання протоколу затримання

Тлумачення ч. 5 ст. 208 КПК, відповідно до якої в протоколі про затримання особи має бути зазначено точний час (годину і хвилини затримання), вказує на те, що фактичне затримання особи і складання протоколу можуть не збігатися в часі з урахуванням певних умов (наприклад, віддаленість місця затримання особи від адміністративної будівлі уповноваженого органу, введення правового режиму воєнного стану тощо). Запізніле складання протоколу про затримання особи є виправданим у тій ситуації, коли об'єктивні причини спонукали уповноважену особу діяти саме таким чином.

Після затримання особи, щодо якої є обґрунтовані підстави вважати, що вона вчинила особливо тяжкий злочин (ст. 12 КК), відповідна службова особа зобов'язана забезпечити участь захисника в такому кримінальному провадженні. Водночас КПК дає можливість особі мати захисника як за рахунок держави, так і за власним вибором.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 20 жовтня 2022 року у справі № 565/1354/19, провадження № 51-443км20

Час фактичного затримання особи та складання протоколу затримання

Стаття 208 КПК не вимагає складання протоколу затримання негайно в ході затримання. Такий протокол має бути складений, як тільки це стане практично можливим. Про наведене свідчить і вказівка в ч. 5 ст. 208 КПК стосовно того, що в протоколі затримання, крім часу складання протоколу, має зазначатися місце, дата і точний час затримання відповідно до положень ст. 209 цього Кодексу.

Отже, складання протоколу затримання ОСОБА_7 дещо пізніше, однак із зазначенням часу затримання засудженого (15 лютого 2023 року о 16:09), повністю узгоджується з вимогами кримінального процесуального закону.

Постанова колегії суддів Третьої судової палати ККС ВС від 26 вересня 2024 року у справі № 758/3930/23, провадження № 51-2948км24

Відсутність протоколу затримання

Верховний Суд жодним чином не применшує важливості протоколу затримання для фіксації підстав, обставин і процедури затримання, забезпечення права особи на свободу і запобігання зловживанням, яким може сприяти незареєстроване затримання. Своєчасне і **точне фіксування затримання є важливою гарантією забезпечення права на свободу**, гарантованого статтею 29 Конституції України та статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Відсутність протоколу затримання або неточні відомості, внесені у такий протокол, є порушенням права на свободу, оскільки своєчасне і точне фіксування затримання є важливою гарантією від порушення інших прав особи.

Однак у цій справі питання полягає у тому, **чи є сама собою відсутність протоколу затримання, спізніле його складання або зазначення неправильного часу затримання у такому протоколі у разі фактичного затримання особи достатньою підставою для визнання недопустимими доказів, отриманих у ході особистого обшуку фактично затриманої особи, якщо факт і обставини затримання доведені іншими доказами.**

Відсутність протоколу затримання

Суд зазначає, що **факт затримання може визначатися не лише протоколом затримання, але й іншими засобами доказування**. Таким чином, судова практика виходить з того, що факт затримання особи може встановлюватися не лише протоколом затримання, але й іншими доказами, а відомості, зазначені у протоколі, можуть бути спростовані або, навпаки, підтверджені іншими доказами.

У цій справі суди попередніх інстанцій дослідили сукупність доказів, на підставі яких встановили обставини затримання, обшук засудженого і вилучення в нього наркотичних засобів, що дає можливість Суду надати оцінку як факту затримання, так і законності затримання і особистого обшуку засудженого та впливу цих обставин на допустимість вилучених речових доказів.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 15 червня 2021 року у справі № 204/6541/16-к, провадження № 51-2172км19

Затримання особи за відсутності захисника

Згідно з ч. 4 ст. 213 КПК, службова особа, яка здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це регіональний Центр з надання безоплатної правової допомоги. Якщо цього не зроблено, то відповідно до ч. 5 ст. 213 КПК, це зобов'язана зробити службова особа, зазначена у ст. 212 КПК.

Таким чином, для захисту затриманої особи від тиску та підтвердження добровільності відмови від захисника закон встановлює спеціальну процедуру: **невідкладно після затримання має бути поінформований відповідний Центр з надання безоплатної правової допомоги, має бути призначений захисник, від якого затриманий може відмовитися лише після конфіденційної зустрічі з ним і в його присутності.**

Оскільки матеріали справи не містять документів, що підтверджують дотримання цієї процедури, Суд не може вважати, що добровільність відмови від захисника безсумнівно підтверджена.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 21 січня 2025 року у справі № 608/626/20, провадження № 51-1240км22

Питання допустимості доказів, отриманих під час затримання

Верховний Суд звертає увагу на те, що вилучені під час огляду у готельному номері гроші та інші речі не можуть вважатися плодами отруйного дерева з огляду на те, що не було складено відповідно до положень КПК протокол затримання засудженого.

Сам факт відсутності протоколу про затримання особи у матеріалах кримінального провадження жодним чином не свідчить про недопустимість всіх отриманих у подальшому доказів у цьому провадженні або ж про недопустимість слідчих дій.

Означене порушення прав особи, яке виразилося у нескладанні протоколу про затримання, несвоєчасному складанні протоколу про затримання або ж про затримання особи раніше, аніж це зазначено у протоколі затримання може бути усунуте шляхом констатації судом того часу затримання, коли воно реально відбулося.

Постанова колегії суддів Першої судової палати ККС ВС від 09 липня 2024 року у справі № 678/428/23, провадження № 51-2629км24

Верховний
Суд

Дякую за увагу!